

УДК 346.91

DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v4.2024.15>**А. Толстих,**

доктор філософії,

асистент кафедри конституційного, міжнародного та приватного права
Криворізького факультету

Національного університету «Одеська юридична академія»

МАЛОЗНАЧНІСТЬ СПРАВ В ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ: ПРОБЛЕМАТИКА КРИТЕРІЮ

Постановка проблеми. З прийняттям 02.06.2016 р. Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» № 1401-VIII Конституцію України було доповнено ст. 131-2, яка фактично закріпила монополію адвокатури, гарантуючи надання професійної правничої допомоги адвокатурою, і передбачила, що законом можуть бути визначені винятки щодо представництва в суді у трудових спорах, спорах щодо захисту соціальних прав, щодо виборів та референдумів, у малозначних спорах, а також стосовно представництва малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена [1]. Таким чином, окрім адвокатської монополії, в законодавстві фактично з'явився новий інститут малозначних спорів.

Під час подальшої модифікації процесуальних кодексів, що відбулась з ухваленням Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10.2017 р. № 2147-VIII, який набув чинності з 15.12.2017 р. [2], у процесуальних кодексах, в тому числі, в Господарському процесуальний кодекс, було включено норми, що регламентують «малозначність справ». Даний процесуальний інститут став ключовим

критерієм для визначення порядку розгляду спорів господарським судом, та його впровадження і подальше застосування породило чимало питань. Правомірність використання аналогічного критерію в цивільному процесі навіть стала предметом розгляду Конституційного Суду України, що вказує на неабиякий суспільний та юридичний інтерес до відповідної проблеми.

Не дивлячись на вагомість поняття малозначності справ, чіткого визначення відповідного терміну законодавцем досі так і не було надано, та і є певні сумніви, що його можна виокремити конкретною детермінантою. Також дискусійним є прямо пов'язане з малозначністю питання щодо встановлення підстав для розгляду справ в порядку спрощеного провадження, оскільки окреслені процесуальним законодавством критерії спричиняють полеміку щодо порушення принципу правової визначеності та оціночного характеру відповідних правових норм. Крім цього, учасники господарського процесу стикаються і з рядом інших проблем розгляду малозначних спорів, які потребують врегулювання.

Мета дослідження. Проаналізувати актуальний стан правової категорії «малозначні спори» в господарському процесі, визначити проблемні аспекти віднесення справ до категорії малозначних та розгляду таких справ в порядку спрощеного позов-

ного провадження, вивчити негативні наслідки застосування відповідних критеріїв, а також запропонувати можливі шляхи вирішення виділених проблемних питань.

Аналіз останніх досліджень.

Питанням розгляду малозначних справ судами присвячено наукові праці Белікової О., Васильєвої-Шаламової Ж., Колодницької Т., Мамницького В., Суярко Т., Ханік-Посполітак Р., Швецової Л., але здебільшого вони стосуються саме цивільного процесу, в той час як проблеми розгляду малозначних спорів господарськими судами залишаються малодослідженими.

Виклад основного матеріалу.

Норми ч. 3 ст. 12 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України) встановлюють, що господарське судочинство здійснюється за правилами, передбаченими цим Кодексом, у порядку, в тому числі, позовного провадження (загального або спрощеного) [3]. Позовне провадження є базою будь-якого процесу, найбільша кількість справ розглядається саме в порядку позовного провадження, найчастіше при порушенні прав суб'єктів господарювання вони звертаються до судової форми захисту своїх прав шляхом подання до суду позовної заяви [4].

Розгляд справи в порядку загального позовного провадження передбачає проходження всіх передбачених кодексом стадій судового процесу, з огляду на це йому характерна надмірна формальність та довготривалість. У зв'язку з необхідністю оптимізації судочинства в рамках позовної форми господарського процесу було впроваджено спрощені процедури вирішення спорів, які зараз дуже часто застосовуються господарськими судами.

На впровадження вказаного інституту українських законодавців напевно надихнув європейський досвід. Так, ще в 2007 році Регламентом № 861/2007 на загальноєвропей-

ському рівні була затверджена процедура розгляду дрібних справ, які мають транскордонний характер, що має назву «European Small Claims Procedure» [5]. Європейська процедура вирішення дрібних спорів є альтернативою процедурам, що існують у законодавствах держав-членів ЄС, тож вона не є обов'язковою і позивач вирішує, чи підлягає вона застосуванню, зазначаючи про це у спеціальній формі під час подання позову. Особливістю Європейської процедури розгляду дрібних спорів, що відрізняє її від інших спеціальних проваджень є транскордонний характер справи.

Досить логічно, що локально в країнах Європи також широко вживаються спрощені процедури розгляду справ, здебільшого за умови незначної суми позову, такі процедури можуть бути «різних видів, наприклад, ухвалення рішення без проведення судового засідання або з проведенням останнього в кабінеті судді, ухвалення рішення суддею одноособово, спрощене рішення тощо» [6, с. 215]. Наприклад, в Іспанії, Швеції та Великій Британії діє процедура «Small Claims Procedure», в порядку якої розглядаються будь-які цивільні та комерційні спори із дрібною сумою позовних вимог, зокрема, ціна яких не перевищує 2000 євро (за виключенням відсотків за користування грошима, судових та інших витрат).

Першочергово метою запровадження спрощеного провадження в господарському судочинстві визначалось забезпечення швидкого й ефективного здійснення правосуддя, доступність судового захисту (зокрема, завдяки зниженню розміру судового збору), здешевлення процесу порівняно з повноцінним позовним судочинством, розвантаження судів від тих справ, які не потребують повної процесуальної форми, усунення тяганини судового розгляду [7]. Водночас декларувалось, що уведення спрощеного провадження не повинно суперечити цілям процесу загалом.

Інші інтереси, наприклад, спрощення провадження для самого суду, не повинні бути пріоритетом під час упровадження спрощених процедур [8, с. 9].

Але фактично на етапі коли суд отримує позовну заяву і, враховуючи визначені законом критерії, за власним переконанням, або на підставі заявленого клопотання позивача, визначає, що справа повинна розглядатись за правилами спрощеного позовного провадження, нерідко виникають певні проблеми, які супроводжують та ускладнюють весь подальший розгляд справи.

Зокрема, ч. 3 ст. 12 ГПК України визначає, що спрощене позовне провадження призначене для розгляду малозначних справ, справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи. Звернувшись до ч. 5 ст. 12 ГПК України, можна з'ясувати, що для цілей цього Кодексу малозначними справами є: справи, у яких ціна позову не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, а також справи незначної складності, визнані судом малозначними, крім справ, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справ, ціна позову в яких перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб [3].

По-перше, можна погодитись з О. Беліковою та Є. Беліковою, які вказують на неузгодженість норм ч. 3 та ч. 5 ст. 12 ГПК України, оскільки це призводить до неоднозначної практики правозастосування щодо підстав прийняття рішення про розгляд справи у порядку спрощеного позовного провадження. Так, у ч. 3 ст. 12 ГПК України законодавець розділяє як окремі категорії справ малозначні, справи незначної складності та справи, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи. У ч. 5 ст. 12 ГПК України законодавець об'єднує категорії малозначності

та незначної складності в одну категорію малозначних справ [9].

Таким чином, вже на одному з перших кроків розгляду спору судом його учасники та суд стикаються з певними суперечностями на рівні законодавчих норм, що спричиняють сумніви в розумінні термінів «малозначності» і «справ незначної складності» і подальші процесуальні проблеми та нестиківки.

По-друге, звернемо увагу на «грошовий» ценз малозначності, який визначено законом в межах від ста до п'ятиса розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, що в гривневому еквіваленті станом на вересень 2024 року становить від 302 800,00 до 1 514 00,00 гривень.

Згідно з останніми доступними даними Державної служби статистики України, у 2022 році в Україні було майже 1,7 мільйони суб'єктів господарювання. До цього числа зокрема входило 494 великі підприємства, 14,8 тисяч середніх, 246,6 тисяч малих (включно з 206,2 тисяч мікро) та 1 мільйон 470 тисяч фізичних осіб-підприємців. Таким чином загальна кількість суб'єктів малого та середнього підприємництва становила 1 мільйон 732 тисяч одиниць [10].

Отже, учасниками господарських відносин виступають різні суб'єкти з кардинально різним рівнем обігу грошових коштів, тож коли «великий підприємець» втрачає мільйон гривень, це може майже не здійснити будь-якого впливу на його платоспроможність, в той час як для фізичної особи-підприємця, що, наприклад, тільки починає свою діяльність, ще й під час війни, втрата коштів в сумі навіть 100 000 гривень матиме критичне значення. Тим не менш, зважаючи на грошовий ценз, ГПК України фактично зрівняв становище всіх суб'єктів підприємництва щодо визначення судом значимості спорів за їх участю.

Можна припустити, що з метою врегулювання згаданої проблеми,

законодавці встановили, що окрім грошового фільтру, при вирішенні питання про розгляд справи в порядку спрощеного або загального позовного провадження суд зважає також на складність справи, значення справи для сторін та на те, чи становить справа значний суспільний інтерес. Однак такі фактори по суті є досить відносними і все ж дозволяють суду діяти на власний розсуд, що може призвести до порушення принципу правової визначеності, який вважається гарантією міцного правопорядку. Дійсна система розподілу справ надає суду свободу діяти на власний розсуд, що часто призводить до неоднозначних висновків суду про наявність підстав для розгляду справи в порядку спрощеного провадження та порушення принципу правової визначеності [11, с 133].

Але вказані питання видаються лише першою, хоча й недооціненою, перепоною на шляху ефективного судового розгляду господарських спорів, які можуть бути віднесені до малозначних. Аналізуючи подальший порядок процесуального «руху» по справі, вбачається, що існує й ряд інших проблем, прямо чи опосередковано пов'язаних з малозначністю спорів.

В розрізі заданої теми варто звернути увагу на «Огляд проблемних питань застосування судами окремих положень ГПК України за результатами проведених нарад, семінарів, круглих столів із місцевими та апеляційними судами», в якому Верховний Суд зазначив, що положення ч. 1 ст. 247, ч. 1, 7 ст. 250 ГПК України слід розуміти так, що малозначна справа (справа незначної складності) розглядається виключно за правилами спрощеного позовного провадження та не може бути розглянута за правилами загального позовного провадження навіть з урахуванням критеріїв, установлених ч. 3 ст. 247 цього Кодексу [12].

Статтею 252 ГПК України суду також надано повноваження відмов-

ляти в задоволенні клопотання сторони про розгляд справи в судовому засіданні з повідомленням сторін за одночасного існування таких умов: 1) предметом позову є стягнення грошової суми, розмір якої не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб; 2) характер спірних правовідносин та предмет доказування у справі не вимагають проведення судового засідання з повідомленням сторін для повного та всебічного встановлення обставин справи [3].

Тут, знову ж таки, спадає на думку нестиковка визначення «малозначних справ» та «справ незначної складності», ще й додатково з'ясовується, що великий масив справ автоматично має розглядатись тільки у спрощеному провадженні без виклику сторін. На перший погляд, таке спрощення повинно слугувати позитивним чинником та прискорювати вирішення нескладних справ, але по факту учасники справи не беруть особистої участі у судових засіданнях, що об'єктивно не сприяє дотриманню принципу змагальності та ефективного розгляду спорів: досить часто для вірного рішення необхідний влучний коментар або своєчасна реакція на певні доводи опонента, що є апіорі неможливим без «живої» присутності представників сторін.

Наступним питанням до обговорення є заборона на касаційне оскарження судових рішень у малозначних справах та у справах з ціною позову, що не перевищує п'ятиста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб (крім ряду виключень). Законодавець фактично обмежив можливість касаційного перегляду судового рішення, що є однією з базових гарантій судового захисту.

Так, проблема зловживання системою оскарження була і залишається предметом особливої уваги Комітету Міністрів Ради Європи, який у своїй Рекомендації щодо введення в дію та поліпшення функціонування систем

і процедур оскарження в цивільних і торгових справах № R (95) 5 від 07.02.1995 р. рекомендував державам-членам виключити право апеляційного і касаційного оскарження за певними категоріями справ [13]. Наведене вище положення цілком узгоджується з правовими позиціями, сформованими ЄСПЛ у справах *Levages Prestations Services v. France* від 23.10.1996 р. та *Brualla Gomez de la Torre v. Spain* від 19.12.1997 р., на які дуже часто посилаються вітчизняні господарські суди, де наголошується, що умови прийнятності касаційної скарги, відповідно до норм законодавства, можуть бути суворішими, ніж для звичайної заяви. Держава правомочна на власний розсуд встановлювати процесуальні фільтри допуску справи до касаційного перегляду, оскільки право касаційного оскарження за своєю природою є таким, що підлягає публічно-правовому регулюванню. Зважаючи на особливий статус суду касаційної інстанції, процедури касаційного перегляду можуть бути більш формальними, особливо якщо провадження у справі здійснюється після її розгляду судами першої та апеляційної інстанцій [14].

Тож, зважаючи на європейський досвід, обмеження касаційного перегляду певних справ є в певній мірі ефективним інструментом, що повинен сприяти формуванню спільної правової позиції суддів, тим не менш, на практиці він далеко не завжди застосовується відповідно до заданої мети і дозволяє судам фільтрувати справи не завжди об'єктивно та співмірно дійсним інтересам сторін.

Не так давно відповідна проблема набула широкого розголосу, але виключно в розрізі цивільного процесуального законодавства: рішенням Конституційного Суду України від 22 листопада 2023 року № 10-р(II)/2023 щодо гарантування права на судовий захист у малозначних справах визнано конституційним пункт 2 частини третьої статті 389

Цивільного процесуального кодексу України (щодо процесуальних фільтрів касаційної інстанції) та визнано такими, що є неконституційними пункти 1, 5 частини шостої статті 19 Цивільного процесуального кодексу України (щодо ціни позову для визначення малозначних справ у цивільному процесі). Пункти 1, 5 частини шостої статті 19 ЦПК, які визнані неконституційними, утрачають чинність через 6 місяців із дня ухвалення КСУ цього Рішення.

У вказаному рішенні, досліджуючи пункти 1, 5 частини шостої статті 19 Кодексу (мається на увазі ЦПК України), Конституційний Суд України також зауважує, що згідно з Правилами ESCP процедуру розв'язання дрібних позовів застосовують у разі, коли розмір позовних вимог не перевищує 5 000 євро (пункт 1 статті 2). Водночас згідно з пунктом 1 частини шостої статті 19 Кодексу за офіційним курсом Національного банку України ціна позову становить 6 801 євро, а відповідно до пункту 5 частини шостої цієї ж статті Кодексу – 17 002 євро. Отже, приписи пунктів 1, 5 частини шостої статті 19 Кодексу визначають грошовий критерій віднесення справ до категорії малозначних у розмірах, що перевищують аналогічний показник, установлений у Правилах ESCP [15].

Пізніше до відповідних норм ЦПК України було внесено зміни, зокрема, знижено грошовий ценз для визначення статусу малозначності та незначної складності справ зі 100–250 до 30–80 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Важко зробити висновки про ефективність таких змін оскільки вони не усувають існуючі суперечності в повній мірі, але все ж можна говорити про перші кроки у врегулюванні проблемних моментів. Також хочеться відмітити, що видається закономірним першочергове коригування критеріїв «малозначності», здійснене відповідно до нагальних потреб, що

можливо дозволить вже потім, аналізуючи ефективність такого коригування, вносити до законодавства більш предметні споріднені зміни.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Повертаючись до господарського процесу, варто підсумувати, що визнання справи малозначною та її подальший розгляд у порядку спрощеного позовного провадження є передумовою забезпечення додержання розумних строків розгляду справи судом, що вважається однією з основних засад судочинства. Але практика застосування нормативного врегулювання відповідного правового інституту виявила в ньому певні прогалини та недоліки, що були окреслені в даному дослідженні і явно потребують коригування, що беззаперечно вказує на перспективи подальшого дослідження проблемних питань, наприклад, в наступних напрямках.

Щодо суперечності у визначенні малозначних справ та справ незначної складності, – дійсна система розподілу справ надає суду свободу діяти на власний розсуд, що часто призводить до неоднозначних висновків суду про наявність підстав для розгляду справи в порядку спрощеного провадження та порушення принципу правової визначеності. У зв'язку з цим, було б доцільно виключити з ГПК України поняття «справи незначної складності», та зменшити його максимальне значення 100 розмірами прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Також стосовно розгляду малозначних справ в порядку спрощеного провадження, можна було б закріпити законодавчо конкретний перелік найпоширеніших простих господарських спорів (з урахуванням їх змісту, вартості та наслідків розгляду, які розглядатимуться у спрощеному порядку), які підлягають розгляду в порядку спрощеного провадження, уникаючи загальних критеріїв.

Керуючись досвідом Німеччини, пропонуємо також виключити норму ч.6 ст. 252 ЦПК України, яка дозволяє судам відмовляти в задоволенні клопотання сторони про розгляд справи в судовому засіданні з повідомленням сторін, та залишити необхідність обов'язково розгляду справи за особистої участі представників сторін, за умови наявності у справі клопотання про це.

З-приводу заборони на касаційне оскарження судових рішень у малозначних справах, ГПК України хоча й передбачає обставини, за яких суд може відійти від вказаного правила, все ж прийняття рішення з цього приводу покладається на суб'єктивну думку суду, яка на практиці періодично є кардинально протилежною. У зв'язку з цим є нагальна потреба в узагальненні відповідної судової практики з метою дотримання принципу правової визначеності під час розгляду малозначних справ.

У статті досліджено національне законодавство України, що регулює розгляд господарськими судами малозначних справ та справ незначної складності. Проаналізовано прогалини в нормативному регулюванні та виокремлено недоліки, властиві вказаному правовому інституту. Зокрема, підкреслено неоднозначність у нормативному визначенні термінів «малозначні справи» та «справи незначної складності», що створює явні незручності для учасників господарського процесу, іноді навіть до його початку, і надає надмірно широке коло повноважень суду. Авторка говорить про розмитість критеріїв, за якими спір може бути визначений малозначним, зокрема, грошового цензу, визначеного Господарським процесуальним кодексом України, який не завжди є співмірним обставинам об'єктивної дійсності, враховуючи напружену

економічну ситуацію в країні, в якій вимушені працювати та «виживати» суб'єкти господарювання. Аналіз законодавства проводиться у порівнянні з нормами європейського права та з відсиланнями до міжнародної юридичної практики. Також у статті вказується на проблематику розгляду відповідних спорів в порядку спрощеного позовного провадження, обумовлену, знову ж таки, відсутністю конкретних критеріїв, за якими суд вирішує, що справа підлягає вирішенню в спрощеному порядку, і пов'язану з цим високу вірогідність порушення принципу змагальності сторін. Зачіпається питання обмеження права на касаційне оскарження господарських спорів, визнаних судом малозначними, яке, зважаючи на європейський досвід, повинно сприяти формуванню спільної правової позиції суддів, але на практиці, через недосконалу правову регламентацію, дозволяє судам фільтрувати справи не завжди об'єктивно та відповідно дійсним інтересам сторін. У статті окреслено перспективи подальшого дослідження відповідних проблемних питань та запропоновано узагальнені можливі варіанти їх вирішення.

Ключові слова: господарський процес, малозначні справи, справи незначної складності, спрощене провадження.

Tolstykh A. Insignificance of cases in the economic process: the problem of the criterion

The article examines the national legislation of Ukraine, which regulates consideration by commercial courts of insignificant cases and cases of minor complexity. The gaps in regulatory regulation are analyzed and the shortcomings inherent in the specified legal institution are highlighted. In particular, the ambi-

guity in the normative definition of the terms “insignificant cases” and “cases of minor complexity” is emphasized, which creates obvious inconveniences for the participants of the economic process, sometimes even before it begins, and gives the court an excessively wide range of powers. The author talks about the blurring of the criteria by which a dispute can be defined as insignificant, in particular, the monetary threshold determined by the Economic Procedural Code of Ukraine, which is not always commensurate with the circumstances of objective reality, taking into account the tense economic situation in the country, in which people are forced to work and “survive » business entities. The analysis of the legislation is carried out in comparison with the norms of European law and with references to international legal practice. The article also points out the problems of consideration of relevant disputes in the order of simplified legal proceedings, due to the blurring of the criteria by which the court decides that the case should be resolved in a simplified manner, and the related high probability of violation of the principle of adversariality of the parties. The issue of limiting the right to cassation appeal of economic disputes recognized by the court as insignificant is touched on, which, taking into account the European experience, should contribute to the formation of a common legal position of judges, but in practice, due to imperfect legal regulation, allows courts to filter cases not always objectively and accordingly validly interests of the parties. The article outlines the prospects for further research of relevant problematic issues and offers generalized possible options for their solution.

Key words: economic process, insignificant cases, cases of minor complexity, simplified proceedings.

Література

1. Конституція України, ухвалена на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року (зі змінами). Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 02 червня 2016 р. № 1401-VIII. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1401-19>.
3. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06.11.1991 р. № 1798-XII. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>
4. Толстих А.Б. Особливості судового захисту прав суб'єктів господарювання. Правовий часопис Донбасу. 2022 р. № 4. С. 40–44.
5. Regulation (EU). 2015/2421 of the European Parliament and of the Council. December, 16 2015. Official Journal of the European Union. 2015. L 341/1. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32015R2421>
6. Швецова Л.А. Проблемні питання розгляду малозначних справ судами. Малозначні спори: європейський та український досвід вирішення : збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 23-24 листопада 2018 року). Київ : Дакор, 2018. С. 203–216.
7. Іванов О.О. Спроцено позовне провадження в господарському судочинстві: проблеми пошуку та визначення критеріїв відповідності специфіки спору порядку його розгляду й вирішення. Юридичний науковий електронний журнал. 2019. № 5. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2019-5/20>
8. Щербина В.С., Резнікова В.В. Сучасні тенденції розвитку господарського процесу України. Право України. 2017. № 9. С. 9–17.
9. Белікова О., Белікова Є. Спроцено провадження в господарському процесі та перспективи прискорення захисту прав. Підприємництво, господарство і право. 2019. №6. С 62-67. DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.6.11>
10. Ангел Є., Баськов В., Кузяків О. Звіт: Середній бізнес в Україні: Terra incognita чи «схований» Mittelstand. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. 2023 URL: http://www.ier.com.ua/files/Projects/2023/TDF/___Medium_Business_Report_30.01.2024_UKR_.pdf
11. Толстих А.Б. Форми захисту прав суб'єктів господарювання в умовах модернізації законодавства судочинства: дис. ... докт. філософії: 12.00.04. Кропивницький, 2023. 345 с.
12. Огляд проблемних питань застосування судами окремих положень ГПК України за результатами проведених нарад, семінарів, круглих столів із місцевими та апеляційними судами. Офіційний сайт Верховного Суду. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Ogljad_GPK_07_2019.pdf
13. Рекомендація № R (95) 5 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо введення в дію та поліпшення функціонування систем та процедур оскарження у цивільних і торгівельних справах від 07.02.1995 р. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_153
14. Ухвала Верховного Суду від 26.03.2018 р. у справі № 183/1066/16. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72970244>
15. Рішення Касаційного суду від 22.11.2023 р. у справі № 10-р(П)/2023. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-23#Text>.

